

СМАГЛЮК Сергій Васильович,

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3408-5776>

Науковий керівник:

РОМАНЮК Віталій Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент,

декан факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ОХОРОНИ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Завдання кримінального провадження, закріплені у ст. 2 КПК України, визначають зміст і спрямованість усієї кримінальної процесуальної діяльності, а також характер і способи дій її учасників. При цьому така діяльність відбувається на ґрунті правових принципів, які властиві демократичній та правовій державі. Вказаний підхід забезпечує такий стан існування національного кримінального процесу, завдяки якому створюються передумови для законності, дієвості та ефективності кримінального провадження в частині виконання його завдань.

Однак законність кримінального провадження та його дієвість, ефективність не є самоціллю правового регулювання сфери кримінального судочинства. Адже не слід забувати, що під час його здійснення мають бути створені всі умови для утвердження і забезпечення прав і свобод людини, забезпечення її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки. На це орієнтує державні органи та їх посадових осіб ст. 3 Конституції України.

Відповідно здійснення кримінального провадження має одночасно бути спрямовано на реалізацію двох взаємно пов'язаних напрямків, а саме: реалізацію його завдань при неодмінному дотриманні прав, свобод та законних інтересів особи. Важливу роль у досягненні цієї мети відіграють кримінальні процесуальні гарантії. Застосування останніх стосується як кримінального провадження в цілому, так і його самостійних етапів або окремих процесуальних дій, зокрема і негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД).

Щодо останніх, то можна відмітити, що під час проведення

НСРД істотним чином можуть бути обмежені права та свободи особи. Більш того, такі дії поза дотримання встановленої КПК України процесуальної форми їх реалізації є джерелом порушення законності та знову таки прав і свобод особи.

Отже, зауважимо, що актуальним питанням науки кримінального процесу є подальша розробка проблематики удосконалення системи кримінальних процесуальних гарантій законності проведення НСРД, у тому числі в частині дотримання при цьому прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Саме тому метою тез наукової доповіді обрано питання гарантій дотримання законності та охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення НСРД. Завдання доповіді полягають у встановленні ролі, сутності, системи таких гарантій, а також окреслення шляхів їх подальшого удосконалення.

Кримінальні процесуальні гарантії вчені характеризують як визначені кримінальним процесуальним законом засоби та способи, спрямовані на реалізацію прав та обов'язків усіх суб'єктів кримінального процесу, забезпечення реалізації їх законних інтересів, а також на досягнення мети та виконання завдань кримінального судочинства [1, с. 16]. Поняття кримінальні процесуальні гарантії проведення НСРД є частиною загального явища, яким виступають гарантії у кримінальному процесу. Відповідно роль таких гарантій полягає у їх спрямуванні на реалізацію прав та обов'язків усіх суб'єктів, які залучені до проведення досліджуваних дій, а також на виконання завдань кримінального провадження задля яких ухвалено рішення про їх проведення.

Такий підхід дає підстави поділити всі гарантії НСРД на два види, а саме: гарантії виконання завдань кримінального провадження під час проведення НСРД та гарантії охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення НСРД.

Щодо сутності кримінальних процесуальних гарантій, то їх визначимо як правовий засіб (спосіб) впливу на зміст та умови виникнення, розвитку та припинення кримінальних процесуальних відносин, завдяки яким створюються передумови для спрямування цих відносин на реалізацію мети кримінального провадження в демократичній та правовій державі. Це стосується і впливу цих гарантій на кримінальні процесуальні відносини, які виникають під час проведення НСРД. Де застосування гарантій скеровує ці відносини в бік дотримання законності та забезпечення охорони прав, свобод

та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення таких дій.

Також до характеристики кримінальних процесуальних гарантій відносять те, що вони діють як взаємопов'язана система засобів та способів забезпечення належного розвитку кримінальних процесуальних відносин. Так, зокрема пропонується така їх система: 1) достатній ступінь урегульованості кримінальної процесуальної діяльності; 2) кримінальна процесуальна форма; 3) засади кримінального провадження; 4) процесуальний статус учасників кримінального процесу; 5) можливість застосування заходів кримінального процесуального примусу (запобіжних та інших заходів); 6) судовий контроль; 7) прокурорський нагляд; 8) відомчий контроль; 9) обґрунтування процесуальних рішень і ускладнений порядок прийняття деяких із них (про обшук в житлі особи, про взяття особи під варту тощо); 10) право на оскарження дій і рішень органів і посадових осіб, які ведуть процес; 11) юридична відповідальність [2, с. 21-22]. І такий широкий погляд варто підтримати. Всі ці гарантії тим чи іншим чином забезпечують дотримання законності та охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення НСРД.

Однак, особливості процесуального порядку проведення НСРД не можуть не позначитися на тому, які з-поміж кримінальних процесуальних гарантій є більш ефективними саме в частині процесуальних відносин, що виникають у зв'язку із проведенням таких дій.

Так, виходячи із аналізу ч. 3 ст. 246 КПК України важливу роль під час ініціювання проведення, власне проведення та використання результатів цих дій виконує прокурор. Тому, в силу ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор щодо НСРД має реалізовувати функцію здійснення нагляду за додержанням законів під час їх проведення. З урахуванням наведеного доходимо висновку, що основною та найбільш вагомю гарантією дотримання законності під час проведення НСРД є така гарантія як прокурорський нагляд. Це звертає увагу на необхідність подальшого продовження дослідження питань дієвості такого нагляду та ефективності процесуально-правових форм його здійснення.

Окремо зауважимо на примусовий характер проведення НСРД, адже сам спосіб здійснення більшості із них передбачає втручання у сферу прав і свобод людини і громадянина. І з аналізу КПК України можна зробити висновок, що найбільш ефективною гарантією у кримінальному провадженні спеціально спрямованою саме на їх

захист є судовий контроль. Відповідно, основною гарантією охорони прав, свобод та законних інтересів особи під час проведення НСРД є судовий контроль. Тому потребують подальшого дослідження питання дієвості та ефективності процесуальних форм здійснення щодо НСРД.

Підсумовуючи наведене в тезах наукової доповіді відмітимо наступне:

- кримінальні процесуальні гарантії є складовою процесуального порядку проведення НСРД та виступають умовою отримання законних та допустимих результатів їх проведення – доказів;
- кримінальні процесуальні гарантії під час проведення НСРД одночасно спрямовуються як на забезпечення дотримання законності, так і на охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- кримінальні процесуальні гарантії є засобом впливу на виникнення, розвиток та припинення кримінальних процесуальних відносин під час проведення НСРД завдяки чому створюються передумови для реалізації мети та виконання завдань проведення таких дій;
- під час проведення НСРД найбільш вагомою та ефективною гарантією законності є прокурорський нагляд, а гарантією охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є судовий контроль.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень проблематики НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні слід вважати опрацювання питання дієвості процедури, ефективності нормативної основи та результативності правових форм здійснення прокурорського нагляду та судового контролю за проведенням НСРД. Їх розв'язання сприятиме формуванню національного кримінального процесу як правозастосовної діяльності демократичної та правової держави.

Список використаної літератури: 1. Погорецький М. А. Поняття кримінально-процесуальних гарантій. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. № 2 (10) : URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14pmakph.pdf>. 2. Кримінальний процес України : загальна частина: підручник / О. О. Волобуєва, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов та ін. К: НД «Дакор», 2015. 172 с.